

УДК 81'373.612.2 : 81'42

ІНТЭРАКТЫЎНАСЦЬ ЯК АСНОВА ІЗАМАРФІЗМУ У ТРЫЯДЗЕ “МЕТАФАРА – ТЭКСТ – ДЫСКУРС”

С. Б. Кураш

кандыдат філалагічных навук, дацэнт
Мазырскага дзяржаўнага педагагічнага
ўніверсітэта імя І.П. Шамякіна

*У артыкуле раскрываюцца новыя, неда-
статкова даследаваныя аспекты метафары
ў тэкста-дыскурсіўным вымярэнні. Сцвярджа-
ецца, што метафара выступае ў якасці срод-
ку аўтарскага рэфлексіўнага рэагавання на
дыскурсіўныя сферы, якія акружаюць тэкст.
Вызначаецца тое, якім чынам рэалізуецца
глыбінныя механізмы спараджэння і функцыя-
навання дыскурсіўных інтэракцый паэтычнага
тэксту, абумоўленыя ўласцівасцямі чалаве-
кага мозга і базавымі параметрамі асноўных
феноменаў быцця (бінарнасцю, сіметра-
асіметрыяй і інш.), сутнасна ізаморфныя, род-
насныя метафары.*

Ключавыя словы: метафара, тэкст, ды-
курс, знак, ізамарфізм, інтэрактыўнасць

Уводзіны

Ідэі ізамарфізму ў поглядах на
асноваўтваральныя феномены быц-
ця далёка не новыя. Яны бяруць пача-
так з антычнай філасофскай думкі. У
прыватнасці, у Платона і шэрагу іншых
выдатных мысліцеляў мінулага знаходзім
уяўленне пра свет як пра свет ідэі, пра
шматузроўневую рэчаіснасць, узроўні
якой знаходзяцца ў адносінах глабаль-
нага ўзаемадзеяння, узаемадапаўнення,
узаемаабумоўленасці з прычыны іх
гамагеннасці і структурнага ізамарфізму.

У лінгвістычны зварот паняц-
це ізамарфізму ўвёў вядомы польскі
мовазнаўца Ежы Курыловіч [1]. Ізамарфізм
у мове ён бачыў у наяўнасці структурных
аналогій паміж гукавымі і семантычнымі
адзінкамі. Гэта ж ідэя – ідэя глыбокага
структурнага паралелізму фармальнага і
змястоўнага моўных планаў – уваходзіць у
лік асноўных палажэнняў гласематычнай
канцэпцыі Л. Ельмслева [2].

Спробы выяўлення ізамарфізму
ўнутры мовы – больш-менш паспяхо-
выя – шмат у чым і дагэтуль уяўляюць

адну з найбольш дыскусійных праблем
лінгвістычнай навукі [3, с. 197–222], пра-
пануючы даследчыкам усё новыя і новыя
пытанні, наводзячы іх на цікавыя, часам
вельмі нечаканыя паралелі.

У ліку феноменаў, якія здаўна
асэнсоўваюцца ў гэтым дачыненні, пер-
шачарговую ролю выконвае Слова ў сваім
анталагічным разуменні, якое зводзіць да
сябе як да нейкага цэнтра ўсе механізмы
мовы (па Ф. дэ Сасюру) і – больш за тое –
быцця. Сучаснай навуцы вядомы ўжо не
адзінкавыя прэцэдэнты пошуку (і знахо-
джання!) структурнага ізамарфізму Слова
з такімі феноменамі ідэальнага і матэры-
яльнага быцця, як мозг, генетычны код, ча-
лавек, Сусвет [4, с. 199–266].

В.А. Маслава, спасылаючыся на
іншага вядомага лінгвіста, зазначае: “Су-
часны навуковец В.В. Налімаў справядліва
разглядае свет як семантычны сусвет, а
чалавека – як тэкст, які сам сябе чытае.
У генетычнай кнізе дастаткова зрушыць
толькі адну літару – і ўвесь далейшы тэкст
будзе мець іншы сэнс. Наш арганізм па-
стаянна чытае гэтую кнігу. Каб паўплываць
на іншага чалавека, неабходна ўвайсці ў
яго семантычнае поле, ведаць законы яго
функцыянавання, ведаць яго граматы-
ку. Тэксты ДНК і РНК падпарадкоўваюцца
агульным законам універсальнай граматыкі.
Калі мы ведаем гэтую граматыку, то мо-
жам істотна паўплываць на чалавека. Але
ўзровень ўплыву вызначаецца не толькі
сэнсам, рытмам, іншымі чыста моўнымі
характарыстыкамі, але і ўзроўнем значнасці
асобы, якая спрабуе ўздзейнічаць, напры-
клад, на выкладчыка, лекара” [5, с. 123].

У святле сказанага лагічна будзе пры-
няць у якасці зыходнага, аксіяматычнага
палажэнне пра патэнцыяльна ўласцівыя
ўніверсальныя ізамарфічныя якасці і для
такога паняцця, як тэкст у яго дыскурсіўным
разуменні.

Гэтыя ж уласцівасці, безумоўна,
распаўсюджваюцца і на такую іпастась
Слова, як метафара, якая мае фактыч-
на роўную са Словам гісторыю свайго
філасофскага асэнсавання.

Асноўная частка

Можна сцвярджаць, што ні адзін
з феноменаў маўленчай і разумовай
дзеінасці, ні адна з анталагічных іпастасей

слова не заявіла пра свае ізамарфічныя патэнцыі ў той ступені, у якой гэта атрымалася ў метафары. Справа ў тым, што апошняя генетычна, анталагічна і экзістэнцыйна ізамарфічная, бо па сваім генезісе, дэрывацыі і экзістэнцыі яна бінарная: яе “нерв”, як ужо адзначалася, – гэта ўзаемадзеянне, інтэракцыя [гл.: 6; 7 і інш.].

Невыпадкова “сляды” ізамарфізму мы можны раз знаходзім там, дзе “прыкладала сілы” метафара, ці гэта будзе слоўнікавы фонд пераносных значэнняў (*ножка крэсла, хвост самалёта* і інш.), ці парадыгмы тэрмінасістэм (параўн.: *роднаснасьць моў, моўная сям’я, корань слова, мёртвая мова* і г. д.), ці цэласныя канцэптуальныя ўтварэнні (фрэймы) тыпу *жыццё – кніга, жыццё – тэатр, палітыка – шоу, чалавек – расліна* і да т. п., якія атрымалі ў кагнітыўнай лінгвістыцы назву канцэптуальных метафар. “Сам тэрмін “метафара”, – адзначае В.М. Лагута, – даўно выйшаў за рамкі паэтыка-рытарычнага ўжытку. Як метафарычныя разглядаюцца нават элементы ландшафту, прадметы дызайну, гістарычныя і сацыяльныя падзеі, мастацкія стылі і сродкі, напрамкі ў развіцці інфармацыйных тэхналогій і мн. інш.” [7, с. 3]. Менавіта адсюль і звыклія ў апошні час для нашага слыху выразы нахшталт *метафара горада, метафара саду, метафара танца* і інш.

У апошнім выпадку ў канцэптуальным аб’ёме паняцця “метафара” выразна акцэнтуюцца сема ‘здольнасць да мадэлявання’. Паміж метафарай і мадэллю па сутнасці ставіцца знак роўнасці. “Метафара – гэта праява аналагавага магчымасцей чалавечага мыслення. Метафары закладзены ўжо ў самой паняццыйнай сістэме мыслення чалавека, гэта асаблівасць роду схемы, па якіх чалавек думае і дзейнічае” [8, с. 33]. А, як вядома, “мадэляванне магчыма толькі там, дзе існуе шэраг блізкіх у чым-небудзь адна да другой з’яў, істотныя прыкметы якіх супадаюць. Таму вельмі важнымі паняццямі пры апісанні мадэлявання (як і метафарызацыі) з’яўляюцца паняцці аналогіі, ізамарфізму, роўнасці, тоеснасці (і гомамарфізму), абстракцыі” [7, с. 30–31].

З прычыны гэтага вельмі сімвалічная практыка раскрыцця сутнасці ізамарфізму тых ці іншых феноменаў быцця праз аперыраванне паняццем “метафара”,

сфарміраваная ў навуковых даследаваннях рознай накіраванасці. Так, напрыклад, М.І. Сцебліным-Каменскім у 1974 г. быў апублікаваны артыкул «Ізамарфізм і “фаналагічная метафара”», у якім навуковец закрануў праблему транспазіцыі фаналагічных тэрмінаў у апісанні нефаналагічных з’яў: “Які лінгвіст, – піша М.І. Сцеблін-Каменскі, – <...> не ўжываў тэрмінаў “апазіцыя”, “нейтралізацыя”, “маркіраванасць” і г. д. у апісанні нефаналагічных з’яў?” [9, с. 74]. Да гэтай тэрміналагічнай экстрапаляцыі навуковец звяртаецца ў мэтах спробы вырашэння праблемы суадносін двух асноўных планаў мовы – плана выражэння і плана зместу. Менавіта гэты працэс – параўнанне элементаў ці з’яў розных планаў мовы – М.І. Сцеблін-Каменскі і разглядае як своеасаблівую метафару: «Калі тэрміны “апазіцыя”, “нейтралізацыя”, “дыферэнцыяльная прыкмета” і да т. п. ужываюцца да нефаналагічных з’яў, то гэта, так сказаць, “фаналагічная метафара”» [9, с. 77].

Такім чынам, у якасці папярэдняй высновы канстатуем: метафара як моўны (маўленчы, канцэптуальны) феномен валодае сутнаснай уласцівасцю ізамарфічнасці, на аснове якой ажыццяўляюцца аналогіі. “Аналогіі – гэта метафары на аснове структурнага ізамарфізму, і для таго, каб праводзіць аналогіі, трэба, каб у двух параўнаных рэчах былі падобныя структуры” [10, с. 58].

У гэтым плане ўяўляецца слушнай заўвага В.М. Лагуты пра тое, што “дзеянне метафарызацыі не сіметрычнае аперацыі параўнання, паколькі апошняе патрабуе ўсталявання агульнай прыкметы для аб’ектаў, якія параўноўваюцца. Аналогія, якую логіка разглядае як аперацыю, што дазваляе пераносіць істотныя ўласцівасці з аднаго прадмета на іншы – на падставе пэўнай тоеснасці гэтых прадметаў, у дачыненні да тлумачэння метафары прымушае апошняю разглядаць як нешта, што мае ўласнае значэнне, а гэта вяртае даследаванне тропай на ўзровень іншых моўных выказаў. Аналогія і параўнанне могуць быць дакладнымі альбо не, чаго нельга сказаць пра метафару. Справа ў тым, што метафарызацыя найчасцей не злучана з сілай пазнання, якая абстрагуе, і не абавязана адказваць патрабаванням лагічных правіл. З дапамогай мета-

фары, хутчэй, адбываецца замяшчэнне ці пастаноўка аднаго значэння замест іншага” [7, с. 19].

У развіццё сказанага мы да-лей робім спробу звесці ў адзін пункт ізамарфічныя патэнцыі двух згаданых вышэй феноменаў, двух суперзнакаў – тэксту (у яго дыскурсіўным разуменні) і метафары. Як гэтая ўласцівасць выяўляецца ў іх у дачыненні адзін да аднаго? Іншымі словамі, у якой меры і ў якіх катэгорыях пра тэкст & дыкурс можна казаць як пра метафару? Развіваючы прыведзеныя вышэй думкі М.І. Сцебліна-Каменскага, мы, па сутнасці, ставім пытанне пра “метафару метафары” ў дачыненні да тэксту.

Разглядаючы мастацкі тэкст, з аднаго боку, як дыскурсіўны феномен (у якасці асноўных дыскурсіўных інтэракцый мы вылучаем такія, як “тэкст – рэчаіснасць”, “тэкст – мова”, “тэкст – інтэртэкст”, “прадубэнт – тэкст – рэцыпіент”), а з другога – як семіятычны аб’ект (знакавы прадукт у адзінстве таго, што абазначаецца, і таго, што абазначае), назавём некалькі зыходных пастулатаў метафарападобнасці мастацкага тэксту & дыкурсу:

– наяўнасць інтэракцыянальнага механізму, які працуе як пры стварэнні метафары, так і падчас спараджэння тэксту & дыкурсу;

– абумоўленасць гэтым механізмам такой уласцівасці, як двухпланавасць (двухбаковасць), характарызуючая кожны знак, які змяшчае дэнатат (тое, што абазначаецца) і сігніфікат (тое, што абазначае), што таксама з’яўляецца ўласцівым як для тэксту, так і для метафары;

– усталяванне паміж феноменамі метафары, тэксту, дыкурсу адносін узаемаўваходжання (часткі / цэлага), што таксама вядзе да іх ізамарфізму.

Параўнаем: “Істотнай асаблівасцю структурнай пабудовы ядзерных механізмаў сям’ясферы, – піша Ю.М. Лотман, – з’яўляецца тое, што кожная яе частка сама ўяўляе сабою цэлае, замкнёнае ў сваёй структурнай самастойнасці. У адносінах да цэлага яны, знаходзячыся на іншых узроўнях структурнай іерархіі, выяўляюць уласцівасць ізамарфізму. Такім чынам, яны з’яўляюцца адначасова і часткай цэлага, і падабенствам да яго. Для тлумачэння гэтых адносін мож-

на звярнуцца да вобраза, які выкарыстаў у іншай сувязі ў канцы XIV ст. чэшскі пісьменнік Томаш Шцітны. Падобна да таго, як твар, цалкам адлюстроўваючыся ў люстэрку, адлюстроўваецца гэтак жа і ў кожным з яго асколкаў, якія, такім чынам, з’яўляюцца і часткай, і падабенствам да цэлага люстэрка, у цэласным семіятычным механізме асобны тэкст у пэўных адносінах ізамарфны з усім тэкставым светам, і існуе выразны паралелізм паміж індывідуальнай свядомасцю, тэкстам і культурай у цэлым” [11, с. 23].

Метафара, як было адзначана вышэй, – гэта, з аднаго боку, адзін з амаль абавязковых у мове паэзіі канструктыўных элементаў тэксту (ізноў жа частка ў цэлым), а з другога боку – сам па сабе “згорнуты тэкст”, спосаб паэтычна рэагаваць на навакольны свет праз тэкст (і тады ўжо тэкст адносіцца да метафары як частка да цэлага).

Такім чынам, працягваючы і развіваючы прыведзеную вышэй думку Ю.М. Лотмана, мы падыходзім да абгрунтавання пастаноўкі пытання пра існасць і праявы структурнага падабенства (ізамарфізму) паміж метафарай і тэкстам & дыкурсам у паэзіі.

Такі падыход ужо адназначна зацвердзіўся ў статусе метадалагічнага пры вывучэнні метафары ў розных ракурсах. Параўнаем: “Ключавымі словамі ў вызначэнні метафары з’яўляюцца “суадносінны” і “перанос” (апошняе канкрэтызуе спецыфіку пераносу), гэта значыць, метафара паўстае перад намі як прынцып усталявання сувязей паміж прадметамі і аб’ектамі рэальнасці ў рамках цэласнасці, зададзенай першавобразам <...>. Засноўваючыся на этымалагічным аналізе, мы робім выснову пра сутнасць механізму метафары. Само слова можа быць падзелена на дзве часткі: “мета” (мае 2 значэнні: 1) пасля, над, праз, за, пера, 2) сумесна, разам) і “фара” (рух). Адсюль мы можам зрабіць наступныя высновы: метафара неяк звязана з аб’яднаннем, але гэтак аб’яднанне зусім адрозніваецца ад механічнай сумацыі, яно прадугледжвае ўзаемаўплыў, узаемасувязь элементаў з магчымай іх наступнай трансфармацыяй” [12, с. 15].

У працах Р.В. Якабсона атрымаў абгрунтаванне прынцып паралелізму як вя-

дучы прынцып арганізацыі паэтычнага тэксту і – шырэі – паэтычнага маўлення. Трапеічнасць у шырокім сэнсе пры гэтым разглядаецца як адзін з важных паказчыкаў паралелізму. У пацвярджэнне сваёй думкі Р.В. Якабсон спасылаецца на Г. Гопкінса: “Да паралелізмаў выразнага, ці “рэзкага”, тыпу належаць метафары, параўнанні, іншасказанні і г. д., дзе эфект дасягаецца за кошт падабенства рэчаў, а таксама антытэза, кантраст і г. д., дзе паралелізм дасягаецца за кошт іх непадобнасці” [13, с. 217]. У мастацкім маўленні, адзначае Ю.М. Лотман, “кожная дэталі і ўвесь тэкст у цэлым уключаны ў розныя сістэмы адносін, атрымліваючы ў выніку адначасова больш чым адно значэнне. Будучы аголенай у метафары, гэтая ўласцівасць мае больш агульны характар” [14, с. 68].

На сваім пачатковым этапе “метафара <...> мае справу не з атаясамліваннем розных прадметаў, а з адрозненнем унутры аднаго прадмета, адрозненнем прадмета ад самога сябе. Дакладней – кропка прыпадабнення двух розных прадметаў з’яўляецца кропкай распадабнення прадмета з самім сабой” [15, с. 267].

Гэтая асаблівасць метафары мае пад сабой больш агульныя лінгвістычныя падставы. “Дыялектыка свету і яго быцця, яго гармонія і супярэчлівасць, сіметрыя і асіметрыя аб’ектаў і з’яў не дазваляюць існавання выразных межаў паміж падабенствам і адрозненнем. Існуе нейкая зона раўнавагі падабенстваў і адрозненняў аб’екта(ў). Лінгвакрэатыўная свядомасць носьбітаў мовы заўважыла і адзначыла гэтую раўнавагу (часовую ці сталую, з чаргаваннямі зменных перацягванняў на карысць той ці іншай, з ваганнямі і адхіленнямі і г. д.) моўнымі катэгорыямі. Чалавек і сам нярэдка стаіць перад выбарам у вызначэнні падабенства і адрознення, і анталогія яго альтэрнатыўнага стану таксама знаходзіць сваё моўнае выражэнне”, – піша М.І. Канюшкевіч і ілюструе сказанае прыкладам з вядомай песні *Речка движется и не движется*, адзначаючы шматлікасць падобных выказванняў у маўленні [16, с. 103].

Чым цікавае для лінгвапаэталогічнага даследавання менавіта гэтае адзінства – “метафара & дыкурс”?

Н.Д. Аруцёнава бачыць у гэтай уласцівасці метафары яе роднасць самой

сутнасці паэтычнага дыкурсу: “<...> паэзія часта пачынаецца з адмаўлення, за якім ідзе супрацьстаўленне <...>. Менавіта на гэтым арганічна ўласцівым паэзіі прынцыпе пабудавана метафара <...>. Метафару родняць з паэтычным дыкурсам наступныя рысы: 1) зліццё ў ёй вобраза і сэнсу; 2) кантраст з трывіяльнай таксаноміяй аб’ектаў; 3) катэгарыяльны зрух; 4) актуалізацыя “выпадковых сувязей”; 5) нязвездзенасць да даслоўнай перыфразы; 6) сінтэтычнасць, дыфузнасць значэння; 7) дапушчэнне розных інтэрпрэтацый; 8) адсутнасць ці неабавязковасць матывацыі; 9) апеляцыя да ўяўлення, а не да ведаў; 10) выбар найбольш кароткага шляху да сутнасці аб’екта” [17, с. 17–20].

Паводле слоў Айвара А. Рычардса, прырода метафары супярэчлівая: у ёй сумяшчаюцца “дзве думкі пра дзве розныя рэчы” [6, с. 46].

З інтэракцыянальным працэсам непасрэдна звязана інфарматыўнасць метафары, якая заключаецца ў стымуляванні кагнітыўных аперацый паводле алгарытму: дадзены нейкія А і В (вядомыя); патрабуецца атрымаць Х (новае). Менавіта гэтыя ж механізмы ляжаць і ў аснове інфарматыўнасці тэксту / дыкурсу: “Можна разглядаць два выпадкі павелічэння інфармацыі, якой валодае які-небудзь індывід ці калектыў. Адзін – атрыманне звонку. У гэтым выпадку інфармацыя выпрацоўваецца недзе збоку і ў канстантным аб’ёме перадаецца атрымальніку. Другі – будзеца інакш: звонку атрымліваецца толькі пэўная частка інфармацыі, якая выконвае ролю ўзбуджальніка, што выклікае ўзрастанне інфармацыі ўнутры свядомасці атрымальніка” [18, с. 18–19]. Калі першы выпадак тоесны неметафарычнаму (літаральнаму) выразу, то сказанае пра другі цалкам адносіцца да метафары, а значыць, і да паэтычнага дыкурсу: звонку дадзены А і В, а Х – гэта і ёсць “паказчык узрастання інфармацыі”.

Гэтай жа ўласцівасцю метафары, як заўважае У. Грыгор’еў, абумоўлены ізамарфізм метафары і дыялогу: “Папершае, троп <...> служыць з’яўленню ў прывычным слове новага “голосу”, новага аўтарскага “акцэнта”, які ўнутрана палемічны ў адносінах да “старога”,

агульнамоўнага голасу <...>". Па-другое, "<...> не так ужо рэдка паэтам удаецца пераадолець супраціўленне тропа і разнесці семантычныя складнікі метафары ў палемічныя адна ў адносінах да другой рэплікі" [19, с. 120–121]. Параўнаем: *Говоря по-вашему, / рифма – / вексель. / Учесть через строчку! – / вот распоряжение. / И ищешь / мелочишку суффиксов и флексий / в пустующей кассе / склоненый / и спряженный. <...> Говоря по-нашему / рифма – бочка. / Бочка с динамитом. / Строчка – / фитиль. / Строка додымит, / взрывается строчка, – / и город / на воздух / строфой летит* (У. Маякоўскі).

Такім чынам, дыскурсіўны (інтэрактыўны) падыход да функцыянавання паэтычнай метафорыкі выяўляе яе новыя, недастаткова даследаваныя аспекты.

Па-першае, метафара выступае ў якасці сродку аўтарскага рэфлексіўнага рэагавання на дыскурсіўныя сферы, якія акружаюць тэкст.

Па-другое, як ізаморфныя, сутнасна роднасныя метафары паводзяць сябе глыбінныя механізмы спараджэння і функцыянавання дыскурсіўных інтэракцый паэтычнага тэксту, зададзеныя ўласцівасцямі чалавечага мозга і – шырэй – базавымі параметрамі асноўных феноменаў быцця (бінарнасць, сіметрыя-асіметрыя і г. д.).

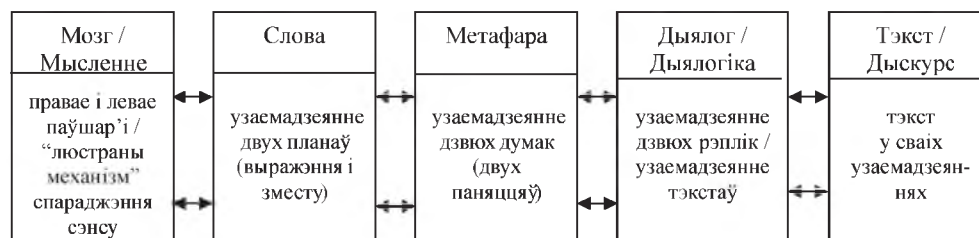
Параўнаем: "Люстрыны механізм, што ўтварае сіметрычна-асіметрычныя пары, мае такое шырокае распаўсюджанне ва ўсіх механізмах спараджэння сэнсу, што яго можна назваць універсальным, які ахоплівае малекулярны ўзровень і агульныя структуры сусвету, з аднаго боку, і глабальныя стварэнні чалавечага духу, з другога. Для з'яў, якія аб'ядноўваюцца паняццем "тэкст", ён, бяспрэчна, універсальны" [11, с. 23]; "Правае і левае паўшар'і галаўнога мозга чалавека, разнамоўныя субтэксты тэксту, прынцыповы паліглатызм культуры (мінімальнай

мадэллю з'яўляецца двухмоўе) утвараюць адзіную інварыянтную мадэль: інтэлектуальнае прыстасаванне складаецца з дзвюх (ці больш) інтэграваных структур, якія прынцыпова розным чынам мадэлююць знешнюю рэальнасць" [20, с. 29].

Такім чынам, ізамарфізм тэксту / дыскурсу і метафары не надуманы, а выразны і даказальны. Прыведзеныя спасылкі яшчэ раз сведчаць пра тое, што метафаралогія і лінгвістыка тэксту / дыскурсу павольна, але дакладна ішлі сустрэчнымі курсамі і на сваім стыку выявілі гнэсеалагічнае поле для распрацоўкі лінгваметафаралагічнай тэорыі тэксту як дыскурсіўна-семіятычнага феномена.

Нарэшце, метафара выкарыстоўваецца і як інструмент пазнання, тлумачэння прыроды тэксту, пранікнення ў сутнасць апошняй. Параўнаем: існуе "метафарычнае ўяўленне пра тэкст, як пра лабірынт, у якім блукаюць яго чытачы і даследчыкі, ці зблытаны клубок, які падлягае разблытванню. Не існуе ўніверсальнай тэорыі выйсця з лабірынта ці разблытвання клубкоў, ёсць толькі некаторыя эўрыстычныя прынцыпы, якім бывае карысна адпавядаць. Аднак, калі вы прыступаеце да разблытвання клубка, у вас за гадзя не можа быць гарантый, што вы яго здолееце разблытаць да канца; таксама, не здолеўшы яго разблытаць, вы не маеце права сцвярджаць, што гэты клубок у прынцыпе нельга разблытаць" [21, с. 14].

Інтэракцыянальнасць як аснова ізамарфізму метафары і дыскурсу, якая мадэлюецца праз дыялог, у гэтым сэнсе можа разглядацца як вытворная ад дыялогікі тэксту ў бахцінскім разуменні, вызначаная як метапарадыгма быцця тэксту ў сэнсавай прасторы [22]. Сутнасць узаемазвязей у трыядзе "метафара – дыялог – тэкст & дыкурс" можа быць адлюстравана наступным чынам:

Заклучэнне

Такім чынам, вызначаны новыя, недастаткова даследаваныя аспекты метафары ў дачыненні да тэкста-дыскурсіўнага вымярэння: па-першае, метафара выступае ў якасці сродку аўтарскага рэфлексіўнага рэагавання на дыскурсіўную сферу, якія акружаюць тэкст; па-другое, як ізаморфная, сутнасна роднасныя метафары паводзяць сябе глыбінныя механізмы спараджэння і функцыянавання дыскурсіўных інтэракцый паэтычнага тэксту, абумоўленыя ўласцівасцямі чалавечага мозга і – шырэй – базавымі параметрамі асноўных феноменаў быцця (такімі, як бінарнасць, сіметра-асіметрыя і інш.).

У якасці перспектыўнай для далейшага навуковага асэнсавання можна выказаць гіпотэзу, што праблема “метафара і паэтычны тэкст & дыскурс” набудзе пэўныя абрысы свайго вырашэння “на новым вітку”, калі вызначыцца роля і сістэматызаваныя спосабы ўваходжання метафары ў дыскурсіўную сувязі тэксту. Гэта, па-першае, задача, абумоўленая логікай развіцця цэлага шэрагу навук: паэтыкі, лінгвістыкі тэксту, дыскурсіўнай лінгвістыкі, семіётыкі, нарэшце, метафаралогіі; па-другое, аб’ектыўнае патрабаванне часу – канца XX – пачатку XXI ст., – які прад’явіў чытачу (удзельніку дыскурсу) велізарны масіў тэкстаў метафарычных, зашыфраваных, алюзіўных, інфарматыўна ўскладненых.

СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ

1. **Курилович, Е.** Понятие изоморфизма / Е. Курилович // Очерки по лингвистике : сборник статей. – Москва : Иностранная литература, 1962. – С. 21–36.
2. **Ельмслев, Л.** Прологомены к теории языка / Л. Ельмслев ; пер. с англ. ; сост. В.Д. Мазо. – М. : КомКнига, 2006. – 248 с.
3. **Трубачев, О. Н.** Приемы семантической реконструкции / О. Н. Трубачев // Сравнительно-историческое изучение языков разных семей. Теория лингвистической реконструкции. – Москва : Наука, 1988. – С. 197–222.
4. **Гируцкий, А. А.** Общее языкознание : учеб. пособие для студ. вузов / А. А. Гируцкий. – Минск : ТетраСистемс, 2001. – 304 с.
5. **Маслова, В. А.** Интерес к глубинному знанию как важнейший принцип лингвистики XXI века / В. А. Маслова // Язык как зеркало эпохи: К 100-летию революций в России : сб. науч. ст. ; редкол.: В. И. Коваль (отв. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2017. – С. 122–124.
6. **Ричардс, А. А.** Философия риторики / А. А. Ричардс // Теория метафоры : сборник ; общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – Москва : Прогресс, 1990. – С. 44–67.
7. **Лагута, О. Н.** Метафорология: теоретические аспекты / О. Н. Лагута. – Новосибирск : НГУ, 2003. – Ч. 1. – 114 с.
8. **Чудинов, А. П.** Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) / А. П. Чудинов. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2001. – 238 с.
9. **Стеблин-Каменский, М. И.** Изоморфизм и “фонологическая метафора” / М. И. Стеблин-Каменский // Спорное в языкознании. – Москва : Изд-во Ленинградского ун-та, 1974. – С. 74–80.
10. **Уфимцев, Р.** Хвост ящерики: метафизика метафоры [Электронный ресурс] / Р. Уфимцев. – Калининград : ОТТОКАР, 2010. – Режим доступа: http://www.cognitivist.ru/docs/lizard_tail.pdf. – Дата доступа: 27.02.2018.
11. **Лотман, Ю. М.** Семиосфера / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПБ, 2000. – 704 с.
12. **Свиреп, О. А.** Метафора как код культуры : дис. ... канд. филос. наук : 24.00.01 / О. А. Свиреп ; Ростов. гос. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2002. – 162 с.
13. **Якобсон, Р. О.** Лингвистика и поэтика / Р. О. Якобсон // Структурализм: “за” и “против” : сб. статей ; под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова. – Москва : Прогресс, 1975. – С. 193–230.
14. **Лотман, Ю. М.** Структура художественного текста / Ю. М. Лотман // Лотман Ю. М. Об искусстве. – СПб. : Искусство. – СПб., 1998. – С. 14–285.
15. **Амелин, Г.** Метафора как темпоральная структура / Г. Амелин // Логос. – 1994. – № 5. – С. 267–268.
16. **Конюшкевич, М. И.** Категория сравнения и бином языка / М. И. Конюшкевич // Русский язык: исторические судьбы и современность : тез. докл. Междунар. конгресса ; МГУ, 13–16 марта 2001 г. – Москва, 2001. – С. 103.
17. **Арутюнова, Н. Д.** Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры : сборник ; общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – Москва : Прогресс, 1990. – С. 5–32.

18. **Лотман, Ю. М.** Каноническое искусство как информационный парадокс / Ю. М. Лотман // Проблема канона в древнем и средневековом искусстве Азии и Африки : сб. статей. – Москва : Наука, 1973. – С. 16–22.
19. **Григорьев, В. П.** Поэтика слова: На материале русской советской поэзии / В. П. Григорьев. – Москва : Наука, 1979. – 344 с.
20. **Лотман, Ю. М.** Мозг – текст – культура искусственный интеллект / Ю. М. Лотман Избранные статьи : в трех томах. – Таллин : Александра, 1992. – Т. 1 : Статьи по семиотике и топологии культуры. – С. 25–33.
21. **Лотман, М. Ю.** Мандельштам и Пастернак: (Попытка контрастивной поэтики) / М. Ю. Лотман. – Таллинн : Aleksandra, 1996. – 175 с.
22. **Зотов, Ю. П.** Диалогика текста как бесконечномерное смысловое пространство: на материале английских текстов [Электронный ресурс] / Ю. П. Зотов. – Режим доступа: <http://readli.net/dialogika-teksta-kak-beskonechnomernoe-smyslovoye-prostranstvo>. – Дата доступа: 14.11.2017.
Паступіў у рэдакцыю 06.12.2017 г.
Кантакты: text2005@mail.ru
(Кураш Сяргей Барысавіч)

Kurash S. INTERACTIVITY AS THE BASIS OF ISOMORPHISM WITHIN THE TRIAD “METAPHOR – TEXT – DISCOURSE”.

New and insufficiently investigated aspects of metaphor in the text-discursive aspect are analyzed in the article. It is stated that metaphor serves as a means of the author's reflexive response to the discursive sphere that surrounds the text. The deep mechanisms of creation and functioning of the poetic text discursive interaction are revealed. These mechanisms are determined by the properties of the human brain and the key parameters of the basic phenomena of life (binarity, symmetry, asymmetry, etc.).

Keywords: metaphor, text, discourse, sign, isomorphism, interactivity.